

Ana Munk

Otjelovljeno blago: funkcija i recepcija figura pokojnika na svetačkim grobnicama u 14. stoljeću u Veneciji

Iako je prikaz ležeće figure pokojnika uobičajen na kasnosrednjovjekovnim grobovima, pogotovo u sjevernoj Europi, te se krajem trinaestog stoljeća pojavljuje i u talijanskoj pogrebnoj skulpturi, kao na primjer na grobu pape Klementa IV. u Viterbu te na grobu francuskoga kardinala Guillomea de Brea, koju je izradio Arnolfo di Cambio u Orviettu, ležeća figura pokojnika nije uobičajen dio svetačkih grobnica. Kada, na primjer, Nicola Pisano 1267. kleše impozantan grob sv. Dominika u crkvi San Domenico u Bologni, on uvodi značajne novine u odnosu na prijašnju tradiciju pogrebne skulpture, kao što je na primjer samostojeća forma cijele strukture, sarkofag podignut na stupove te reljefni prikazi iz života sveca. Prikaz pokojnika na posmrtnom odru, međutim, ne pojavljuje se. Jedan od istraživača koji je primijetio odsutnost *gisant* figura na svetačkim grobnicama protumačio je to kao želju vjernika da ostatke svetačkih tijela spremaju u antropomorfne relikvijare te je pretpostavio teološke razloge za odustajanje od trodimenzionalnih prikaza svetaca. U ovom radu se međutim to mišljenje pobija te se donosi niz primjera takvih grobnica s područja Venecije i teritorijā koji se uz Veneciju vežu politički ili kulturno u razdoblju ranog *trecenta*. Ti primjeri oblikovanja svetačkih tijela objašnjavaju se u svjetlu razvijene kulture štovanja svetačkih relikvija u Veneciji, koja je nakon pada Konstantinopola 1204. i pljačke imperijalne riznice, pa i nakon toga, sustavno prikupljala relikvije svetaca i umjetnički osmišljavala kulturna mjesta. Takvi projekti nisu bili samo u domeni crkvenih naručitelja već se o orkestraciji kultova brinula i Venecijanska Republika te posjedovanje relikvija uređivala odlukama Senata.

Prvi svetački grob sa *gisant* likom pokojnika jest grob San Millán u samostanu San Millán de la Cogolla u Španjolskoj, koji datira iz 1200. Taj presedan najvjerojatnije nije bio poznat venecijanskim umjetnicima koji su stoljeće kasnije, tj. početkom četrnaestoga stoljeća, počeli intenzivnije uključivati lik sveca kao važnu i za cjelokupan dojam presudnu komponentu dizajna svetačkih grobova. Primjećujemo koncentraciju grobova svetaca s prikazom pokojnika upravo u Veneciji i na istočnoj obali Jadrana te se kronološki i brojčano te svetačke grobnice mogu izdvojiti kao *specificum* toga područja. Prvi sarkofag s isklesanom figurom pokojnika u reljefu najvjerojatnije je grob sv. Šimuna u Zadru, koji se može datirati u sam početak četrnaestoga stoljeća. Istodobno svjedočimo iznimno zreloom i ekspresivnom djelu kipara Marca Romana, koji tada (1318.) kleše grob sv. Šimuna u crkvi San Simeone Grande u Veneciji za ostatke tijela koje je nekolicina poduzetnih vjernika te parohije ukrala u Konstantinopolu za svoju crkvu i prenijela ih iz skromnijega groba u kojem su ostaci prvotno ležali. Možemo stoga pretpostaviti da je ideja ležeće figure sveca najvjerojatnije proizišla iz rivaliteta Venecije i Zadra za tijelo sveca koje je postalo metafora za dublja, politička nadmetanja. U oba slučaja nešto što je u najboljem slučaju postojalo kao šačica organske materije i ideja o starozavjetnom proroku, postaje monumentalni ležeći lik.

Nižu se drugi primjeri: impresivan grob s prikazom blaženika Odorika iz Pordenona, koji je 1332. isklesao venecijanski umjetnik Fillipo de Santi za crkvu u Udinama, te grob sv. Izidora iz oko 1350., koji je naručio dužd Andrea Dandolo za kapelu - koja je jedini prostor namijenjen štovanju svetačkih relikvija koji nam je sačuvan u cijelosti do danas. Naposljetku, i treći grob sv. Šimuna, rad Franje iz Milana iz 1378., ima ležeću figuru pokojnika te niz prikaza u kojima svetačko tijelo sudjeluje u bitnim događajima, kao što je dolazak kralja Ludovika Anžuvina, ili pak bude uzrokom raznih čuda. Sve te svetačke grobnice namijenjene su štovanju sveca čije su relikvije smatrane čudotvornima i stoga trodimenzionalna skulptura pokojnika nije nimalo nebitan dio cjelokupnog dojma. Takvo tijelo priziva i zorno predočuje prisutnost svetačkih relikvija na mjestu štovanja i postaje nadomjestak za relikvije koje su predmet interesa hodočasnika. Tako npr. kada Felix Fabri, hodočasnik koji nam je ostavio niz svjedočanstava o

posjetima venecijanskim kulturnim mjestima, izjavljuje da je vidio tijelo sv. Izidora, on najvjerojatnije poistovjećuje isklesanu ležeću figuru sa stvarnim tijelom koje je došao dotaknuti.

Postojali su, međutim, i drugačiji načini umjetničkog oblikovanja pokojnika. Neki od dojmljivih primjera jesu prikazi izlaganja tijela pokojnika unutar naracije o životu sveca. Na grobu sv. Petra Mučenika u crkvi San Eustorgio u Milanu prikaz pogreba s izloženim tijelom pokojnika smješten je na prednju stranu grobnice, dok se odrubljivanju glave s leša radi premještanja u zaseban relikvijarij posvećuje poseban prikaz. Na grobnici patrijarha Bertranda u Udinama, koja je prvotno bila namijenjena pokopu ostataka svetih Ermagore i Fortunata, obezglavljeni leševi i svečano pokazivanje relikvija glava također zauzimaju frontalnu stranu grobnice kao bitni prikazi namijenjeni vjernicima kojima je posthumna prisutnost sveca u njegovoj grobnici na taj način zorno predočena.